

exaudi me in latitudine. Legem pone mihi, Domine, ut vivam, et vias justitiæ tuæ exquiram semper. Da mihi intellectum, ut perscruter legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo. Erravi sicut ovis quæ perierat, requirens libera animam meam. Custodi introitum meum et exitum meum; ut in domo tua stantes sint pedes mei in atriis Jerusalem. Ad te levavi animam meam et oculos meos, qui habitas in cœlis: eripe animam meam de muscipula¹ venantium, ut non extendam ad iniquitatem manus meas. Reple gaudio os meum, et linguam meam exultatione. Imple desiderium meum de bono, et benedic me ex Sion; ut videam bona quæ sunt in Jerusalem: longe fac me ab iniquitate². Fiant aures tuæ intendentes in vocem orationis servi tui, Domine. Non sit exaltatum cor meum in superbia, neque elati sint oculi mei: sed humiliter sentiam, donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob. Ubi mandasti benedictionem et vitam usque in sæculum; ibi extollam manus meas ad³ Sancta, et benedicam te qui judicas populum tuum, et

¹ Ms. Regius, *de laqueo*.

² Alias, *quæ bona sunt Jerusalem, longe factus ab omni iniquitate*.

³ Alias, *in*; et mox, *consolaris*.

in servis tuis consolaberis. Deus deorum et Dominus dominorum, desilentem me et adorantem ad templum sanctum tuum, proba me, et scito cor meum: interroga me, et cognosce semitas meas, et deduc me in via æterna. Conserva¹ me, Domine, et erue me de manu peccatoris, et ab omnibus iniquis libera me. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, Domine. Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo, Domine. Exaudi me in tua justitia, et non intres in iudicium cum servo tuo, Domine. Velociter exaudi me, Domine, ne deficiat spiritus meus: quoniam tu es Deus meus, misericordia mea, refugium meum et susceptor meus. Quoniam magnus es et laudabilis nimis, et magnitudinis tuæ non est finis; erige elisum, solve compeditum, illumina cæcum, qui ædificas Jerusalem. Cum autem confortaveris seras portarum tuarum, intrinsecus cum filiis tuis copulatus sim. Sicut te laudant Angeli, et omnes Virtutes tuæ in regno cœlorum: ibi et ego ita exultans cum gloria in choro sanctorum, laudem et glorificem nomen tuum in cymbalis labiorum, quod est sanctum et gloriosum, et regnat semper per infinita sæculorum sæcula. Amen.

¹ Ms. Regius, *consecra*.

Cantici Magnificat

EXPOSITIO (a).

Ut novum in carnem Filii Dei adventum prædicaret, qui ingressus novo salutationis obsequio Virginem Gabriel veneratur dicens, *Ave gratia plena*, etc.; *Ecce ancilla Domini* (Luc. 1, 28 et 38), statim adveniente Spiritu sancto in Virginem, et omnium gratia virtutum sacrosanctum habitaculum in adventu¹ Dei implente, dubium non est cœlestium gaudiorum et æternæ dulcedinis quam miram atque inenarrabilem suavitatem Virgo ipsa concepit, quando illud æternum lumen cum toto majestatis suæ fulgore in eam descendit, et quem² non capit mundus, totum se intra viscera virginis collocavit. Audacter pronuntio, quod nec ipsa plene explicare potuit, quod capere potuit. Sed Spiritu sancto docente didicerat sic sua per humilitatem tegere. Surgit mox, et conscendit in montana Judææ. Unde Elizabeth Spiritu sancto repleta, qualis et quanta esset quæ ad se venerat agnovit, et quam se indignam ejus visitatione judicaret, aperuit dicens: *Unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce* (Ibid., 45) etc. Tunc ait Maria, *Magnificat anima mea Dominum* (Ibid., 46). Vidisti majestatem; gustasti suavitatem: ideo quod intus hauseras, foras propinasti, et in justitia ejus exultasti: *Quia exultavit spiritus meus*. Anima magnificat, spiritus exultat. Et iterum³, *in Deo salutari meo* (Ibid., 47). Deus potentiam, salutaris misericordiam notat. Duo quippe sunt quæ Angelorum et hominum beati spiritus in illo fonte boni æternæ contemplatione hauriunt; incomprehensibilis scilicet majestas Dei, et ineffabilis bonitas: quorum alterum castum timorem generat, alterum dilectionem parit. Pro majestate venerantur Deum; et pro bonitate amant: ne vel dilectio sine reverentia dissoluta sit, vel reverentia sine dilectione pœnalis. Admirantes enim diligunt, et diligentes admirantur: ut inextinguibiliter per admirationem ardeat dilectio, et suaviter in dilectione ferveat admiratio. Nam quia eum quem vident, perfecte comprehendere nunquam sufficiunt, in eo quasi per admirationem evigilant. Quanto autem perspicacius intuentur, tanto ardentius amant, quod vera dulcedo

est¹; vera autem dulcedo quanto perfectius sentitur, tanto desiderabilius appetitur. Ad hanc contemplationis lucem Mariæ mens elevata fuerat, quæ cœlestis patriæ dulcedinem in verbis², expressit quam ineffabiliter comprehendit. Nam cum se magnificare Dominum perhibuit, venerandam³ universis æterni numinis majestatem interna visione contueri se manifeste declaravit; cum vero se in suo exultare salutari asseruit, gustum se internæ dulcedinis percepisse ostendit. Unde utrumque professa est, et Dominum et Salvatorem: ut pro potestate qua omni suæ creaturæ dominatur, jure metuendum ostenderet; pro bonitate vero, quia misericorditer quosdam salvat, dignum dilectione demonstraret⁴. Veritas in Domino, et in Salvatore misericordia. Veritas enim ad Dominum pertinet, misericordia autem ad Salvatorem; in veritate servat tenorem justitiæ. Quia autem et quædam errantia gratuito ad vitam colligit, et reparat ad salvationem; propterea magnificamus Dominum, et exultamus in salutari: quia quibus⁵ est reverenda judicis justitia, dulcis est misericordia⁶ Salvatoris, propterea inquit Maria, *Magnificat anima mea Dominum, et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo*. Unus et idem spiritus et ad se ipsum spiritus dicitur, et ad corpus anima. Spiritus⁷ naturalem spiritualem habuit admirationem, anima corporalem: quare anima dicitur spiritus, et e converso. Ideo anima humana, quia et esse in corpore habet et extra corpus, anima vocatur et spiritus. Anima dicitur in quantum est vita corporis; spiritus autem, in quantum est⁸ substantia spiritualis. In qua vita anima perditur, ut spiritus salvus fiat, cum hæc vita despicitur, ut postmodum a Deo vita æterna tribuatur. Sed suo nominavit, quia in salutari suo. Omnipotens enim

¹ Hugo, *quia ipsum videre sapere est, et quod videtur dulcedo est*.

² Addit Hugo, *suis tam mirabiliter*.

³ Alias, *reddendam*; et mox, *muneris*.

⁴ Adde ex Hugone, *Sane quia universæ viæ Domini misericordia et veritas, perfecta laus est Dominum et Salvatorem confiteri, cum veritas in, etc., commendetur*.

⁵ Hugo, *cuilibet*.

⁶ Idem, *et exultanter observanda misericordia*.

⁷ Locus depravatus.

⁸ Hugo add., *ratione prædita*.

¹ Hugo addit, *Filii*.

² Apud Hugonem, *quod*.

³ Locus mutilatus.

(a) Ex Hugonis Victorini Tractatu super *Magnificat* decerpta per incertum scriptorem, qui Opus Hugonis egregium foedissime corrupit et capite ac membris truncavit.

Deus potestate qua universæ creaturæ suæ dominatur, Dominus omnium est; sed pietate qua quosdam tantum, et non omnes, ad vitam reparat, Salvator omnium¹ non est. Nam dominatio ejus ad omnes æqualiter respicit; bonitas vero ad quosdam tantum². Ergo beata Virgo quæ singulariter se electam videbat, quia singulariter gratiam acceperat, quasi privilegio quodam electionis divinæ confirmata, fiducialiter ipsum quem pro salute mundi filium conceperat, suum etiam cum lætitiæ et exultatione Salvatorem vocat.

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ (Luc. I, 48). Hæc est causa³ exultationis suæ, quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ac si dicat, Quia de ejus gratia exulto, ideo ab ipso est quod exulto: et quia ejus dona propter ipsum diligo, ideo in ipso exulto. Respectus Dei tribus modis accipi solet⁴; videlicet secundum cognitionem, secundum gratiam, secundum iudicium. De primo Apostolus⁵, *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus* (Hebr. IV, 13). Sed per gratiam Deus non omnes respicit: quia, *Oculi Domini super justos* (Psal. XXXIII, 16), etc. De tertio in fine dicetur, *Nescio vos* (Matth. VII, 23). Oculi Domini bonos et malos contemplantur. Videre Deo per cognitionem, est nihil eorum quæ sunt ignorare: videre per gratiam, dona misericordiæ impendere: videre per iudicium, unum quemque secundum opera sua vel ad gloriam vel ad pœnam destinare. Respicere plus est quam videre. Respicere per gratiam⁶, est prius abjectos et derelictos visitare. Cum bona placatus per misericordiam subtracta restituit, rursus per respectum gratiæ ad eum se convertit. Bene ergo Maria solam in humilitatem⁷ Dominum respexisse testatur, quia divinitatis propitiationem, quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatem recuperavit. Nam quia in ea Verbum Patris corporis⁸ substantiam quam sibi uniret assumpsit, quasi ad eam quam prius abjecerat naturam sublimandam per misericordiam respexit. Quia se humilitatis⁹ quod erat ancillam cogitavit, ideo quod non erat, sublimitatis mater esse meruit: quia humilitatem ostendit servitutis¹⁰. Servitus quatuor modis variatur. Secundum conditionem servitus, qua omnia divinæ servituti debent esse obnoxia: quia opus factori suo hoc ex conditione sua debet, quod ejus dispositioni obtemperet, et instituta sequatur; ut sicut ab ipso factum est, ita non nisi ab ipso et secundum ipsum incedat. Secundum necessitatem Deo servire dicuntur pravæ voluntates, quæ cum ejus jussionibus contraire nitantur, per ineffabilem tamen ejus dispositionem arctantur, ut nil sine ejus nutu ad effectum perducere queant: serviunt nolentes ejus dispositioni, qui volentes subjecti non sunt ipsius præcepto. Servitus cum timore, est quando divina præcepta non ex dilectione implemus, sed ex formidine. Quarta servitus est, quando voluntarie ejus jussionibus obtemperamus, quia ipsum qui jubet diligimus, nec aliud in nostra servitute, extra ipsum, commodum quærimus, quam ut secundum ipsum ambulantes, ad ipsum pervenire¹¹ valeamus. Servitatem secundum conditionem parentes nostri in paradiso Conditori exhibere noluerunt, quando in superbiam elati despexerunt esse sub illo, ad quod¹² fuerant conditi; et voluerunt perversi esse in majestate consimiles, qui non erant in natura æquales¹³. Eva per super-

biam creaturam Dei se esse et opus Dei non considerans, Deo parificari voluit; Maria autem suo factori humiliter se subdens ancillam se nominavit: et idcirco illa abjecta, et hæc electa est. Superbiam despexit, et humilem respexit: id quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait, *Respexit humilitatem ancillæ suæ*¹⁴. Sed servi Dei aliquando cum etiam humilitatem habent, humiliationem non habent; nunquam vero humiliationem sine humilitate. Humilitatem sine humiliatione habent, qui licet coram hominibus foris despicabiles non appareant, intus tamen humilitatis meritum coram Deo inviolatum conservant. Ergo Maria quæ apud Deum humilis erat, et apud homines propter Deum abjecta, in utroque se esse respectam testatur: quia et ejus humilitas apud Deum acceptabilis fuit, et ejus humiliatio apud homines in gloriam commutata. Unde sequitur: *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes*. Usque ad illud apud homines opprobrium sterilitatis portaverat: quia integritatem virginitatis thoro maritali præponebat. Sed unde in priori generatione carnali quasi maledictionis sententiam sustinuit, inde nunc ab omni generatione mortali benedictionem collaudabiliter recepit¹⁵: quia ab omni generatione pro fructu fecunditatis suæ beata vocor.

Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus (Luc. I, 49). Magnum fuit, ut virgo sine virili semine filium conciperet. Magnum fuit, ut Dei Patris Verbum carne sua indutum utero gestaret. Magnum fuit, ut dum se ancillam confessa esset, mater fieret sui plasmatoris. *Qui potens est*. Quia credi potest ejus potentia, potentem confessa est: sed quanta aut qualis comprehendere non potest. Confessa est potentiam, discutere non præsumpsit; quia sciri non convenit¹⁶ quanta est, quia infinita est. Omne quod prævidit se facturum, facit; nec aliquid quod non prævidit fieri non dubium, sed fieri necesse est¹⁷. Maria non ait, in se; aut, in me; aut, per me *fecit magna*: sed inquit, *mihi*. Quod enim in ea ad omnium salutem factum est, hoc privilegio dilectionis¹⁸ ad ejus gloriam singulariter est ordinatum. Et ideo dixit, *magna*¹⁹: quia mysterium incarnationis Verbi super omnia constat esse ineffabile. Nihil enim unquam magis mirum factum est, quam ut Deus fieret homo, et natura incomprehensibilis corporis substantiam sibi sic uniret, ut nec minus in ea esset, quia in se erat immensa; nec minor in se existeret, quia in illa fuit²⁰ creata. Hæc ergo sunt magna. Et ideo *sanctum nomen ejus*. Quid est nomen ejus? Fama ejus (a). Nomen ejus; cognitio ejus: fides, nomen ejus. Hoc nomen sanctum est cum sanctis; cum sanctis gloriatur²¹, a sanctis benedicitur, a perversis blasphematur: quia dum Verbum in carne nascitur, gloria Dei per Verbum in hominibus declaratur.

Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum (Ibid., 50). Mariæ, inquam, fecit, non tamen singulariter, sed uni excellenter: verumtamen omnibus timentibus. Nemo a gratia excluditur²². *Potentiam fecit in brachio suo, dispersit superbos, mente cordis sui*. (Ibid., 51). Hæc illa misericordia, quam timentibus se exhibuit Deus: quia Verbum suum per assumptam carnem in hunc mundum misit, ut per ipsum aereas potestates potenti virtute debellaret, et genus humanum ab earum potestate redimeret. Ipsi enim superbi sunt, quos dispersit Deus, ejiciens eos foras a cordibus

¹ Apud Hugonem, non omnium.

² Hugo, quosdam tantum ad salvationem discernit.

³ Alias, gratia.

⁴ Adde ex Hugone, in sacra Scriptura.

⁵ Locus truncatus.

⁶ Et hic locus corruptus.

⁷ Hugo, in se.

⁸ Alias, carnis.

⁹ Hugo, humiliter; et mox, sublimiter.

¹⁰ Locus mancus.

¹¹ Hugo, pertingere.

¹² Idem, a quo; et mox, perverse cum illo.

¹³ Hugo hic addit: *convenienter ergo gratia culpæ respondet.*

¹⁴ Quædam hic ex Hugone supplenda.

¹⁵ Hugo, *merita benedictione collaudatur*: tum quædam habet hic desideranda.

¹⁶ Hugo, non potest.

¹⁷ Hæc fuse apud Hugonem pertractata consule.

¹⁸ Hugo, electionis.

¹⁹ Adde ex Hugone, *nec addidit qualia*.

²⁰ Hugo, fuerat tota.

²¹ Hugo, *quia a sanctis glorificatur*; tum quædam hic ex ipso supplenda.

²² Alias, *timentibus negatio excluditur*.

(a) Vid. lib. de Septem Vitiis.

hominum, atque spolia eorum diripiens¹, per illam quæ prius in hominibus principabatur, virtutem dissipavit²: et hoc in brachio suo; id est, per humilitatem Filii diabolum vicit. Brachium ejus, Filius ejus est. Ipsa infirmitas, potentia fuit: quia per illam diabolus est victus: et hoc mente cordis sui; id est, profundo consilio suo dispersit eos. Profundum consilium fuit, ut pro homine Deus fieret homo, et innocens patreretur; ut redimeretur nocens: et in his³ erat consilium, nec poterat illud diabolus prævidere; sed captus est hamo Leviathan. Vel per superbos, Judæos intelligere possumus, qui humilem adventum Christi superbe contempserunt, quos abjecit. Unde subditur:

Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (Luc. I, 52). Potentes, quia filii regni qui videbantur abjecit, et gentes per humilem confessionem in consortium regni atque in filiorum adoptionem assumpsit, ac malignos spiritus ex cordibus hominum abjecit: et humiles, id est, homines humiliatos, exaltavit. Mens etiam cordis Dei est vivax et permanens dispositio æternæ occultæque prædestinationis. Ipse est liber vitæ. Idem est ergo mens, quod liber. Tribus modis aliquis in libro scribitur: secundum præscientiam, secundum causam; et secundum operationem. Quantum ad primum prædestinati sunt scripti: non delentur unquam, licet ad tempus quasi periturus quis a via veritatis⁴ errare permittatur. Secundum causam scripti sunt, qui a via veritatis coopta ad errores declinando recedunt. Tales autem sunt aliquando, qui digna salvatione existerent, si tales usque ad finem permanerent. Secundum operationem, quorum opera secundum humanum judicium talia apparent, propter quæ digni videantur scribi in libro vitæ: qui tamen ea quæ videbantur agere bona deserunt. Hi secundum præscientiam nunquam fuerunt in libro vitæ. *Deposuit*, etc. Prius angelum de cælo, et hominem de paradiso superbientem projecit: et postea hominem per poenitentiam humiliatum⁵ ad gloriam reparavit. Sed et quotidie superbos quosque, subtrahendo gratiam suam, deponit et humiliat: et postea eosdem humiliatos, gratiam priorem restaurans, exaltat. De quo

¹ Alias, dirumpens.

² Hugo, nam qua... principabantur, virtutem dissipavit.

³ Adde hic, profundum.

⁴ Hugo, internæ.

⁵ Alias, vteatur.

⁶ Alias, humiliandum.

autem illud est quod sequitur, *Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes* (Luc. I, 53)? *Esurientes* vocat eos qui se vero bono indigere cognoscunt: *divites* intelligere vult qui superbi sunt, et se præ aliis in donis gratiarum abundare existimant. Ergo sicut humiles modica de se sentiendo majorem gratiam merentur accipere: ita superbi de se præsumendo etiam ea quæ accipere amittunt.

Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordie suæ (Ibid., 54). *Suscepit*, sicut medicus ægrotum, *Israel puerum suum*: id est, humilem et innocentem suscepit, ut sanaret infirmum, et redimeret captivum; ut justificaret impium, et salvaret justum. *Suscepit Israel*, non quem invenit Israel, sed ut faceret Israel: *recordatus misericordie suæ*, quam olim promisit, sed diu distulerat: *Sicut locutus est ad patres nostros* (vel; patribus nostris), *Abraham et semini ejus in sæcula* (Ibid., 55). Misericors in promittendo; verax in exhibendo: quia sine debito promisit, et sine dolo exhibuit. *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus in sæcula*.

Nota super illud; *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo*: quidam neque a Deo exsultant, neque in Deo. Nam qui in carnis voluptate exsultant, aut qui exsultant cum male fecerint (Prov. II, 44), isti nec in Deo, nec a Deo exsultant, et malum est unde exsultant. Et quia de malo ad malum exsultant, et suum gaudium in malignitate constituunt; ideo minime in Deo exsultant. Sunt alii qui acceptis gratiæ donis abutuntur, et ea quæ propter salutem animæ data sunt, ad carnis usum et gaudia¹ sæculi convertunt: acceptis enim donis gaudent, quia neque in Deo neque propter Deum diligunt quod a Deo acceperunt². Qui autem gratia accepta ad amorem Dei ipsum convertunt quod ab ipso acceperunt, isti profecto et a Deo et in Deo exsultare probantur. Et contra³ ergo ut suum gaudium solidum esse monstraret, illud neque a vanitate exortum, neque ad vanitatem conversum esse, se Dei dona diligere, in Deo, et pro respectu gratiæ qua præventa erat in Salvatore exsultare perhibuit, dicens: *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo*.

¹ Hugo, gloriâ.

² Locus mancus ex Hugone resarciendus.

³ Hugo, Maria ergo.

DE ASSUMPTIONE

BEATÆ MARIÆ VIRGINIS (a)

LIBER UNUS.

INCERTI AUCTORIS AC PII.

PREFATIO. *Precatio divini luminis ad digne loquendum.* Ad interrogata de Virginis et Matris Domini resolutione temporali, et assumptione perenni, quid intelligam responsurus, te, Deus omnipotens Pater, voto supplicis exoro, ut qui mandas nubibus, et pluunt imbrem, qui tangis montes, et fumigant, qui aperis terram, et germinat, quid dicam jubeas, quid proferam præbeas, ad quid dirigam sermonem aperias. Venerabile est enim mihi, Domine, et præcordiis meis reverendissimum, de matre Filii tui loqui, et de sanctissimo corpore ejus linguam sermo-

(a) Mss., et perpetuæ virginis Mariæ matris Domini. — Hic liber scriptus putatur ætate Caroli M., quia lib. I Capitular., c. 138, cæteris anni recensitis festivitibus ait, «de Assumptione interrogandum relinquimus.» Istud vero an respiciat libri exordium, anve hic ipse liber sit, qui in indice operum Alcuini apud Gibabum centuria 2 Script. Brit. hoc notatur titulo, *Responsiones ad interrogata*, non definimus.

nibus occupare, quæ sola meruit Deum et hominem paritura suscipere, facta thronus Dei et aula regis æterni; secundum quod tu nos docuisti per sanctos Patriarchas tuos, Prophetas et Apostolos, figuris et sermonibus: quibus credidimus, et certi sumus; quia nunquam sefellisti, qui nec falli nec fallere novisti, ostendens Filium tuum coæternum tibi et consubstantialem incarnandum, et incarnatum per virginis uterum, de quo carnem assumpsit qui corporalia cuncta tecum creavit, auctor a ministratrice¹, et Deus ab homine factus homo; ab ea naturam sumens, non originem, sanctificante Spiritu sancto tuo in ea uterum humanum, et purificante atque mundante ad conceptionem Filii tui, cujus dignitatis et gratiæ effectum nec cor concipere, nec lingua

¹ Ita Ms. Regius. At Corbeiensis, *ministratrice*. Alter Regius, *administratione*. Editi, *administratores*.